

- in Nitra, Department of Geography. 12.-13, september 2002, Nitra, pp. 248-264, ISBN: 80-8050-536-5.
- Fogaš, A. (2004) Euro-stredomorské partnerstvo-história a súčasnosť. Regionálna geografia, regionálny rozvoj a Európska únia. Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Geographica Supplementum No.3, 2004, s.127-133, ISBN 80-223-2144-3, ISSN 0231-715 X
- Halás, M. (2005) Cezharaničné väzby Cezharaničná spolupráca (na príklade slovensko-českého pohraničia s dôrazom na jeho slovenskú časť. Univerzita Komenského, Bratislava 152 s., ISBN 80-223-2054-4.
- Hurbánek, P. (2004) Priestorový aspekt periférnosti v rurálno-geografickej a sídelno-geografickej interpretácii vidieka. – In Balaj, M., Jeřábek, M. (eds.): Geografický pohled na současné Česko. Acta Universitatis Purkynianae, UJEP, Ústí nad Labem, s. 49-60, ISBN 80-7044-577-7.
- Klamár, R. (2006) Stanovenie priorit rozvoja regiónov v procese strategického plánovania (na príklade vidieckeho mikroregiónu Ptava). – In: Čech, V., (exec. edit): AFSHNUP, Přírodní vedy, XLV, Folia Geographica 10, FPHV Prešov, s. 224-231. ISSN 1336-6149, ISSN 1336-6157.
- Kulla, M., Compřlová, M. (2004) Súčasný stav a perspektívy rozvoja cestovného ruchu v oblasti Gombaseckej jaskyne, Geoturizmus a geopropagácia v karpatskom euroregióne, GEOTUR 2004, TU Košice, Fakulta BERG, Katedra geopropagácie, pp. 85-91 ISBN 80-969337-3-6.
- Kulla, M. (2006) Selected aspects of tourism in Košice region. Természettudományi Közlemények 6, Nyíregyházi Főiskola Természettudományi Kar, Nyíregyháza, pp. 217-227, ISSN 1587-7922.
- Spišiak, P. (1999) Development of Rural Area in Slovakia (Applied to the Microregion Podhorie). Geographica Slovenica, Ljubljana, pp. 217-222, 236, ISSN 0351-1731.
- Spišiak, P., a kol. (2005) Agrorurálne štruktúry Slovenska po roku 1989. Geo-grafika, Bratislava, 186 s., ISBN 80-969338-4-1.
- Zubriczký, G. (2003) Rurálna geografia. Mapa Slovakia, 1. vyd. Bratislava, 64 s, ISBN 80-89080-38-3.

Fordította: Mezei István

A regionális fejlődés és a táj teljesítő képessége a kassai kerületben

Dušan Barabas

A táj teljesítőképességének, a táj potenciáljának fogalmát használjuk fel a kassai kerület természeti potenciáljának elemzésekor. Elsősorban a mezőgazdasági teljesítőképesség jellemzőit mutatjuk be. Ez az elemzési mód lehetővé teszi a táj tagoltságának feltárását és segít értelmezni a táj egyes részeinek hasznosítási lehetőségeit. A kassai kerület regionális fejlődésének tervezésekor figyelembe kell venni a táj sokszínűségét.

Bevezetés

A terület betelepülése szorosan összefüggött, és ma is összefügg a táj felhasználásával. Arról van szó, hogy minden táj felkínál valamit az ott lakó ember számára, biztosítja az emberi élet társadalmi-szociális feltételeit. A táj kínálata az a fogalom, amelyet napjainkban módfelett használunk. Ebből indul ki a táj értékelése, amelynek célja a táj teljesértékű és hatékony felhasználása a tájrendszer stabilitásának megbontása nélkül. Az értékelés célja a természet

rendszerébe való belépés biztosítása a tájban végbemenő önszabályozás és a dinamikus homeosztázis folyamatának fenntartása mellett.

A kiinduló fogalom, amelyből mindent származtatunk, a táj potenciálja, a táj teljesítőképessége. A tájpotenciált mint fogalmat Neef definálta 1966-ban. Ezzel foglalta össze a táj tulajdonságainak összességét, amely előfeltételét képezi a gazdasági hasznosítás minden fajtájának. Mivel később több természeti képességet határoztak meg, szükségessé válik körülírni a választott területet. Dolgozatunkban természeti potenciálról, természeti teljesítőképességről lesz szó. Minden földrajzi tér természeti teljesítőképessége olyan tényező, amelyből az illető terület többi potenciálja is származik. Egy következetes elemzés a tájra történelmi szempontból is tekintettel van, és így nézve a terület többi képessége csak részhalma a természeti potenciálnak. A népesség növekedése, a természet teljesítőképességébe való beavatkozások, valamint az ökológiai katasztrófák veszélye kikényszerítette a tájpotenciál definálását. Ezt úgy értelmezzük mint a táj hasznosításának előfeltételét, mert az ember igényét fejezi ki. A fogalom meghaladja a természeti kereteket, és hatása megnyilvánul a természetben és a társadalmi-gazdasági szférában (Drdoš et al. 1979, 1980; Mazúr a Drdoš 1984). A természeti potenciálban hangsúlyosan jelenik meg a táj védelme. Ebből következik, hogy a természeti potenciált a tájra vonatkoztatva is értelmezzük, amely fogalom a tájban bekövetkezett visszafordíthatatlan változások kivételével minden más jelenség esetében használható. A természeti potenciál figyelembe vétele korlátozza a föld kihasználását, tükrözi a vizsgált terület történelmi fejlődését, sejteti a képesség egyéb fajtáját is, például a mezőgazdasági teljesítőképességet.

A dolgozat célja a kassai kerület mezőgazdasági teljesítőképességének elemzése az egyes telekkönyvi területek statisztikai adatai alapján. A 2000. év adataiból feldolgoztuk a szántóföldi adatokat, a tartós füves növényállomány, valamint a katasztrális terület összességi adatait. Az adatokat a számítógépes Kokeš- és a Microsoft Excel program segítségével dolgoztuk föl.

Eredmények

A kassai kerület földhasznosításának adatait értékelve a térkép megrajzolásakor a szántóföld méretét vizsgáltuk a települések egyenkénti kataszterében. A szántóföld és a kataszteri terület aránya tükrözi az egyre rosszabbodó feltételeket a kerület mezőgazdasági potenciáljának kihasználására. Feltételeztük, hogy a mezőgazdaságot érintő rosszabbodó feltételek a másik oldalon emelni fogják a terület teljesítőképességét a természet védelmére, ami egyúttal a rekreációs potenciál növekedését is jelentené, esetleg a víz tartalékkészletének potenciálját is. A szándékosan sematizált ábrázolás lehetővé teszi a terület jövőbeni kilátásaira való utalást, de ez torzítja a valóságot. Ezért jónak láttuk elemezni a földhasználat másik módját, a szántóföld és a tartósan füves növényállomány arányát. Ez a mutató kiegészíti a szántóföld és az egész kataszteri terület arányának mutatóját.

A szántóföld és a teljes kataszteri terület aránya alapján megállapíthatjuk, hogy az egész kerület katasztereiben kis mennyiségben képviselve van a szántóföld. Kontinuális területről van szó, amelyet nagyon egyszerű szerkezet jellemez jelentékenyebb anomália nélkül.

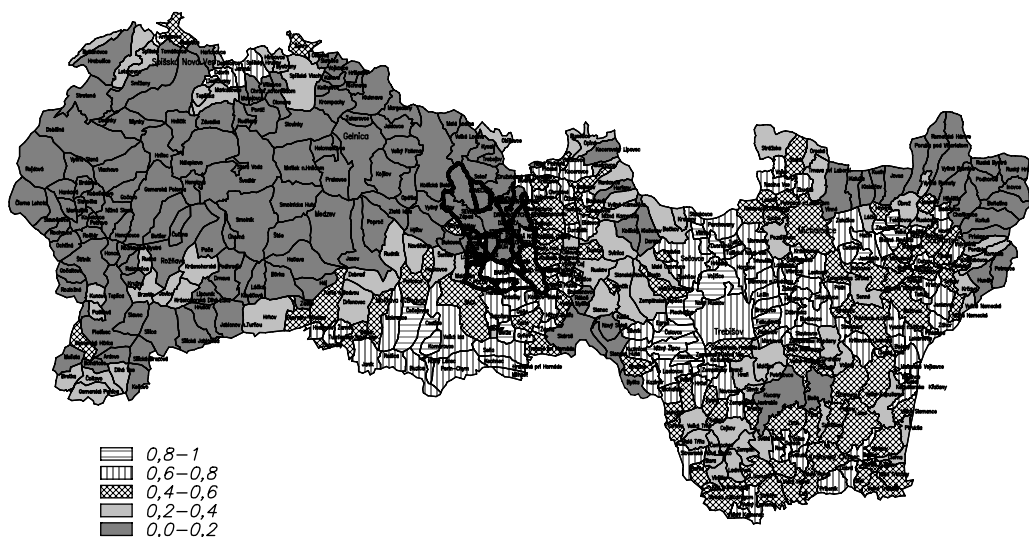
A kassai kerület *nyugati* részén, amely földtani-geomorfológiai szempontból nagyon sokszínű, jellemzően alacsony a mezőgazdasági potenciál, de igen jelentős a rekreációs potenciál. Hasonló karakterrel rendelkezik a Vihorlát- és a Szalánci hegy déli-területe is. Általában magasabb természetvédelmi fokú területekről van szó, melyek madárlakta-területeknek vannak jelölve. Bizonyos eltérés csak a mecenzéfi területen van, amelynek a karaktere teljesen más. Erre a területre hatással vannak az árvizek és az alámosások, amelyeket a talajvíz magas szintje határoz meg. A szántóföld és a összes kataszteri terület koefficiens aránya 0 és 0,4 között mozog.

A szántóföld és a teljes kataszteri terület 0,4 és 0,6 koefficiens szintje a kassai-katlan *északi* részén és a Kelet-Szlovák Alföld déli részén van jelen, amelyekre az extrém morfometrikus

paraméterek, esetleg a magasabb talajvíz-szint jellemző, és ezért itt a szántóföld kisebb mértékben van jelen. Esetleg bortermő vidékek területeiről lehet szó, amelyeket az értékelésnél nem vettünk figyelembe.

A kassai-körzet utolsó kategóriájába olyan területek tartoznak, ahol a koefficiensek értékei 0,6 és 1 közé tartoznak. Olyan kategóriáról van szó, ahol képviselve van a kelet-szlovákiai dombvidék és részben a Medzev-dombvidéke is. A bemutatott értékek alapján készült az 1. ábra.

A terület természeti potenciál szerinti tagolása a térképen jól érzékelteti a táj változatosságát, és rámutat az egyes részek fejlődési lehetőségeire, lehetővé teszi a jövőképek fölrajzolását is.

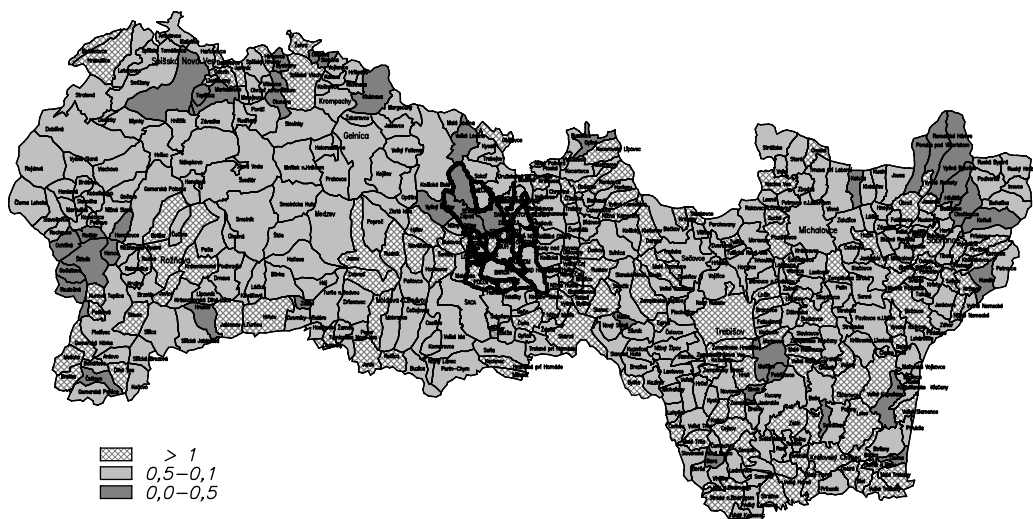

1 ábra: A termőterület aránya a kassai kerületben a telekkönyvi kataszter szerint
Forrás: Saját szerkesztés

A 2. ábra a szántóföld arányát ábrázolja a tartós füves növényállományhoz viszonyítva (továbbiakban: TFN).

A koefficiensek értékét három csoportba osztottuk. Az így kapott adatok alapján megállapítható, hogy a vizsgált területen jelentős különbségek vannak. Az egyik típusba az extrém morfológiai jellemzőkkel bíró területrészek kerültek, ahol a szántóföld képviselete 0 és 0,5 között van. Ezek túlnyomórészt a kassai kerület nyugati részén fekszenek. Ennél a kategóriánál feltételezzük az idegenforgalmi jellegű hasznosítást. Ezek a koefficiens értékek arra utalnak, hogy a mezőgazdaság átalakulása hatással lehetett a táj hasznosítására, ami a szántóföld területének szűkülését eredményezte. Elsősorban a kassai kerület kevésbé fejlett peremterületeiről van szó.

A második típusba az átmeneti területrészek kerültek, ahol a szántóföld és a TFN aránya 0,5 és 1 között található. Ilyen értékkel bíró területrészeket a kassai-katlannál lehet látni. Név szerint a Vihorlátról, Kassa környékéről és Csetnekről (Štítinik) van szó. Itt a szántóföld nagyobb aránya jellemző a TFN-nel szemben. Az alacsonyabban fekvő területek hidrológiai viszonyai láthatóan deformálják a mezőgazdasági táj éghajlati potenciálját.

2. ábra: A legelők aránya a kassai kerületben a telekkönyvi kataszter szerint

Forrás: Saját szerkesztés

Végül a harmadik típusba azok a területek kerültek, ahol a szántóföld és a TFN aránya nagyobb mint 1, tehát a szántóföld van túlsúlyban, sőt néhány esetben többszörös aránnyal. Ez a kategória a természeti potenciálon túl függ a nagyobb települések közelségétől is, mert itt nagyobb az igény a szántóföldi termékekre.

Befejezés

Az eddigieket továbbgondolva azt állapíthatjuk meg, hogy a regionális fejlődés szempontjából a kassai körzetet három részre tagolható.

Az egyik a kerület nyugati része, ahol a területre az extrém morfológiai tulajdonság jellemző. Ez összefüggésben van a történelmi hagyományokkal, a fa-, valamint az ércműveléssel. Manapság a fejtióipar és a feldolgozóipar válságának, átalakulásának következménye a magas munkanélküliség. Ezen a területen az idegenforgalom különböző ágazatainak formáiról lehet szó magas potenciállal.

A második a kassai-katlan területe, ahol a legjellemzőbb az ipari ma is szakadatlan fejlődése. Ez elsősorban feldolgozóipar, és az iskolázott munkaerő meglétére támaszkodik, kihasználva a munkaerő közelségét, illetve pótlási lehetőségét Eperjes (Prešov) város környékéről.

A kassai kerület harmadik jellegzetes tájfajta a Kelet-Szlovákiai Alföld, ahol a mezőgazdasághoz kötődő gazdag hagyományokkal, és a mezőgazdaság fejlődéséhez szükséges potenciállal találkozunk. Az ország szempontjából fekvése periférikus, sőt a szomszédos Magyarország és Ukrajna határ menti területei is hasonlóképpen periférikus jellegűek, emiatt manapság nem nyújt elegendő lehetőséget nagyobb fejlődésre. A kerületnek ebben a részében a nyugat-kelet irányú közlekedési folyosó kiépítése adhat perspektívát az esteleges intenzívebb szállítás reményében.

*Fordította: Czene Judit
Szöveggondozás: Mezei István*

Felhasznált irodalom

- Drdoš, J., Mazúr, E., Urbánek, J. (1980) Landscape Syntheses and their Role in Solving the Problems of Environment. *Geografický časopis*, 32, 119-129
- Drdoš, J. (1999) Geoekológia a environmentalistika. I. časť. Vysokoškolské učebné texty. Fakulta humanitných a prírodných vied Prešovská univerzita
- Kulla, M. (2006) Selected aspects of tourism in Košice region. *Természettudományi Közlemények* 6, Nyíregyházi Főiskola Természettudományi Kar, Nyíregyháza, p. 217-227, ISSN 1587-7922.
- Kulla, M., Dická, J. (2005) Typology of settlements in National Park Slovak Karst by selected indicators of tourism development. *Természettudományi Közlemények* 5, Nyíregyháza, pp. 335-346
- Mazúr, E., Drdoš, J., (1984) Conception of Resources, or Conception of Landscape Potential in the Geographical Research? *Geografický časopis*, 36, 305-315.
- Neef, E. (1966): Zur Frage des gebietswirtschaftlichen Potentials. *Forschungen und Fortschritte*, 40, 65-96
- Rosič, M., Fogaš, A. (2005) A Szlovák-karszt Nemzeti Park területi fejlődésének kiemelt előfeltételének kiértékelése. *Természettudományi Közlemények*, Nyíregyházi Főiskola Természettudományi Kar, Nyíregyháza 2005, pp.347-363, ISSN 1587-7922
- Fogaš, A. (2005) Jaskyne ako hlavné atraktivity cestovného ruchu v NP Slovenský kras a v Aggtelekskom národnom parku, Zmeny v štruktúre krajiny ako reflexia súčasných spoločenských zmien v strednej a východnej Európe. Zborník z III. medzinárodného geografického kolokvia, Danišovce, 9.-10.11. Ústav geografie PF UPJŠ v Košiciach, s.33-38, ISBN 80-7097-623-3
- Spišiak, P., a kol., (2005) Agrorurálne štruktúry Slovenska po roku 1989. *Geografika*, Bratislava, 186 s., ISBN 80-969338-4-1.
- Spišiak, P. (2005) Regionalization of tourism in Slovakia. *Természettudományi Közlemények* 5, Szerkesztő Dr. Kókai S., Nyíregyházi Főiskola Természettudományi Kar, Nyíregyháza, pp. 363-370, ISSN 1587-7922.